

Den jødiske kirkegård i Slagelse

Af Poul Ruus

Efterhånden som kirkegårdene umiddelbart ved byens kirker nedlagdes, opstod der et behov for nye begravelsespladser, og således blev i 1831 „Sankt Mikkels Assistens kirkegård“, som den officielt hedder, anlagt på byens mark ved Sorøvej. Den 4. september 1836 fandt den højtidelige indvielse sted. To gange er den blevet udvidet, mod øst og syd. Den østlige udvidelse danner *den jødiske kirkegård*.

Jeg erindrer fra min barndom for ca. 60 år siden, at den lille kirkegård henlå som et vildnis. Den havde mod Skovvejen en muret indkørselsport med svære jerngitterlåger. Denne kirkegård blev indviet 1863, de jøder, der døde før dette år, måtte føres til København for begravelse på den gamle jødiske kirkegård i Møllegade, der er anlagt i 1693. Menighedens forstander, Aron Salomon, ansøgte i 1811 om at købe et stykke jord på omtrent 4 skæpper land på byens mark for at indrette samme til en jødisk kirkegård. Imidlertid blev der ikke noget ud af planen, nok fordi menigheden ikke havde råd til at købe og indrette grunden. I mange år henlå den lille kirkegård på ganske usømmelig måde, indtil afdøde fabrikant Josef Litischevsky tog initiativet til at få bragt forholdene i sømmelig stand. Efter L.s forslag lod Slagelse byråd i 1930 opsætte et smedjernsgitter omkring kirkegården. Nu varetages vedligeholdelsen af Det mosaiske Trossamfund i

Den jødiske kirkegård i Slagelse*Gamle gravstene på den jødiske kirkegård.*

København. Her kan passende indskydes, at der i Jylland findes 5 jødiske kirkegårde, nemlig i Ålborg, Randers, Århus, Horsens og Fredericia, på Fyn er der jødiske kirkegårde i Odense, Fåborg og Assens og på Lolland i Nakskov.

Nu om stunder bor der så godt som ingen jøder udenfor hovedstadskommunerne. Går vi blot ca. 125 år tilbage i tiden, levede langt over halvdelen i provinsen. Folketællingslisterne fra 1840 viser, at Randers dengang var den største menighed med 193 sjæle, derefter kom Ålborg og Fredericia, og den fjerde største var Slagelse med sine 106 mosaiske trosbenedere, hvilket svarede til ca. 3 % af hele byens befolkning. Men ligesom i de andre danske provinsbyer er jødernes antal gradvis gået tilbage efter midten af forrige århundrede. Det år kirkegården blev anlagt, var der kun 48.

Den sidste begravelse i Slagelse fandt sted i 1906, nemlig den 13. april blev Mosine Cohn begravet af jødepræst Lipmand, København, og allerede længe før da fandtes der ingen menighed i Slagelse.

Mange af dem, der tidligere havde boet rundt om i provinsen, flyttede senere til København, og de tog navn efter de byer, de var kommet fra. Således opstod de jødiske familie-navne Fredericia, Nyborg, Maribo og flere. I de dansk-jødiske annaler træffer man også på familienavnet Slagelse. I København døde i året 1784 en mand, der indenfor menigheden var kendt som *Mendel Slagelse*, og han var så vidt vides den første jøde, der fik borgerskab i Slagelse, han blev her kun i 3 år og rejste så til København. Når der var så mange borgere af den mosaiske trosbekendelse i Slagelse, var dette en naturlig følge af, at Slagelse var en god handelsby. Hvor boede nu de jødiske borgere? Lad os kaste et blik på de gamle folketællingslister for Slagelse Kjøbstad. Listerne for 1801 viser os følgende gader: *Skovsøgade* 11 — 6 personer, *Bredegade* 12 — 3 pers., nr. 242 — 3 pers., nr. 53 — 8 pers., nr. 4 — 1 pers., *Slottensgade* 39 — 6 pers. 1834: *Gl. Torv* 2 — 4 pers., *Smedegade* 4 — 5 pers., nr. 19 — 6 pers., nr. 20 — 4 pers., nr. 44 — 11 pers., *Skovsøgade* nr. 62 — 10 pers., nr. 71 — 4 pers., nr. 75 — 1 pers., nr. 82 — 2 pers., *Slottensgade* nr. 86 — 6 pers., nr. 90 — 3 pers., nr. 93 — 1 pers., nr. 99 — 5 pers., nr. 103 — 1 pers., *Bredegade* nr. 125 — 15 pers., nr. 187 4 pers., *Rosengade* nr. 188 — 10 pers., *Stenstuegade* 254 — 6 pers.

Listerne for 1855 har en rubrik for „trosbekendelse“, *Smedegade* 39-46 — 2 pers., *Slottensgade* 73-74 — 4 pers., nr. 91 — 2 pers., nr. 110-11 — 2 pers., *Bredegade* 15 — 1 pers., *Løvegade* 203 — 9 pers., 190 — 8 pers., 194 — 12

Den jødiske kirkegård i Slagelse

*Mindestenen med portrætmedaillon for bankdirektør Louis Kobner,
en af de første direktører i Banken for Slagelse og Omegn.*

pers., 200 — 3 pers., 224 — 1 pers. På Bredegade boede 1801 en skolemester til at undervise de 11 børn, der fandtes i det lille jødiske samfund. Det skal her bemærkes, at P. Arnskøvs angivelse, at rektoren ved latinskolen S. S. Meisling som jøde ikke er rigtig, det var han ikke (begr. på Assistens kirkegård på Nørrebro i sydvestl. afd.). I Bredegade logerede også i 1801 en ung kattuntrykker ved navn Herman Jacob Bing, den senere grundlægger af „Bing & Grøndahls Porcelænsfabrik“ i København. Af jødiske navne i Slagelse skal nævnes: David, Magnus, Moses, Rotschild, Israel, Wulff, Kalkar, Hartvigson, Heiman, Nathan, Cohn, Samson, Wedel, Dessau,

Lehmann, Davidsen, Abraham, Salomonsen. Mange erindrer sikkert endnu byens altnuligmand, krigsinvalid Nathan, der egentlig hed Samson Nathan og var søn af opticus Nathan Zacharias Nathan.

Da vi nu har beskæftiget os lidt med den jødiske kirkegård i Slagelse og hørt lidt om borgerne af den mosaiske trosbekendelse skal som kuriosum anføres følgende fra en jødisk begravelse: Der er sikkert mange, der har lagt mærke til, at en bekendtgørelse om en jødisk begravelse gerne slutter med: Blomster og kranse frabedes venligst. Dette skyldes dog ikke, som vist almindelig antaget, rituelle grunde, men er dikteret af sociale hensyn; da de jødiske menigheder ofte havde mange fattige medlemmer, er denne bestemmelse indført for at forhindre, at disse skulle føle sig alt for „små“. Det er altså en foranstaltning i lighed med kongernes ofte givne ordrer om at „bremse“ overdådighed ved begravelser.

Jøderne synes at være kommet godt ud af det med Slagelses borgere, selv om også der i Slagelse forekom „efterdønninger“ af den såkaldte „jødefejde“ i efteråret 1819.

Hvis ikke De kender den jødiske kirkegård i Slagelse, skulle De snarest indhente det forsømte, interessant er dette minde om en fremmed kulturkreds, der tog virksomt del i byens liv.

Specielt må jeg takke bibliotekar hr. Jul. Margolinsky ved „Det mosaiske Trossamfund“ for hans beredvillige bistand i dette specielle emne.